

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Redakcija „Vranjskih“ novina opljačkana je tokom noći 4. maja, a iz prostorija u samom centru Vranja ukradeno je sedam laptop kompjutera i dva fotoaparata, izjavio je zamenik glavnog i odgovornog urednika tog nedeljnika, Nikola Lazić. „Ovo je četvrta provala od kada postoje 'Vranjske', a to je za 16 godina i prvi put da je iz redakcije nešto odneto. Do sada smo samo zaticali premetačinu i polomljena stakla“, kazao je Lazić u izjavi agenciji „Beta“. „U ukradenim kompjuterima smo imali svašta, ne bih sada da spekulišem, pošto policija vrši istragu“, dodao je Lazić. Vukašin Obradović, glavni urednik „Vranjskih“, inače predsednik NUNS-a, za „Politiku“ kaže da policija do sada nije rešila nijednu provalu u prostorije ovih novina, mada se redakcija od policijske stanice nalazi na manje od 500 metara, a od zgrade suda nema ni 50 metara. „Sreća u nesreći je da lopovi nisu odneli glavni stacionarni kompjuter u kojem nam se nalazi veoma važna arhiva. Šteta koja je pričinjena je velika, jer smo praktično ostali bez opreme za rad. Očekujem da će policija pronaći vinovnike i vratiti nam opremu“, kaže Obradović.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, te da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, kao i da niko ne sme da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju, uzimajući u obzir pretnje kojima je nedeljnik „Vranjske“ gotovo kontinuirano bio izložen, kao i da ovo nije prva provala u prostorije ovih novina, te da istrage nijedne od ranijih provala nisu dovele do izvođenja odgovornih pred lice pravde, osnovano se sumnja da se u konkretnom slučaju zapravo ne radi o običnoj provalnoj krađi. Iza pljačke opreme mogao bi da stoji, kako pokušaj zastrašivanja redakcije i novinara ovog nedeljnika i pritisak na njih, tako i pokušaj da se otkrije o kojim temama nedeljnik priprema naredne tekstove, kao i, što je potencijalno još opasnije, ko su izvori informacija o kojima su „Vranjske“ pisale.

1.2. Posle pisanja „Blica“ o nameštanju tendera, za ograđivanje više seoskih fudbalskih igrališta, firmi odbornika Demokratske stranke Srbije u skupštini opštine Aleksandrovac,

predsednik skupštine opštine, Tomiša Savković, zabranio je 4. maja dopisniku „Blica“, Gvozdenu Zdraviću, ulazak u salu u kojoj se održavala sednica. Šefovi odborničkih grupa Socijalističke partije Srbije i Demokratske stranke pozvali su sa skupštinske govornice Savkovića da promeni svoju odluku i omogući svim novinarima nesmetan rad u interesu informisanja građana, ali je Savković ostao nepopustljiv.

Organi lokalne samouprave, shodno Zakonu o javnom informisanju, imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Zabrana jednom novinaru da prati rad skupštine opštine, a iz razloga njegovog ranijeg pisanja o stvari o kojoj javnost svakako ima opravdani interes da zna, budući da se radilo o trošenju budžetskog novca, nesumnjivo predstavlja grubu povredu prava na slobodu javnog informisanja.

1.3. Novinarka „Kurira“, Ivona Palada, koja je u petom mesecu trudnoće, i fotoreporter Damir Dervišagić, fizički su napadnuti 11. maja u beogradskom naselju Ledine. Novinarka i fotoreporter proveravali su informaciju dobijenu od izvora, shodno kojoj je vest iz intervjuu u magazinu „Story“, u kome je popularna pevačica Ana Nikolić tvrdila da brine o detetu koje su roditelji, nakon zemljotresa u Japanu, preko prijatelja njenog brata sklonili u Srbiju i ostavili njoj na čuvanje, zapravo izmišljena zarad pevačicinog publiciteta. Izvor je tvrdio da je dečak u naručju pevačice, čija je slika objavljena u medijima, zapravo sin kineskog para, koji sa roditeljima živi u Beogradu u iznajmljenom stanu u naselju Ledine. Novinarka tvrdi da je dečaka, koji liči na onog sa slike objavljene u novinama, videla na adresi koju joj je izvor dao. Ona takođe tvrdi da je žena koja im je otvorila vrata, odbila da potvrdi priču koju su dobili od izvora, ali da su informaciju potvrdile komšije. Kada su novinarka i fotoreporter krenuli nazad u redakciju, prišao joj je pedesetdvođodišnji muškarac, počeo da viče na nju, pretil tužbom i batinama, istrkao joj je dokumenta iz ruke i zamahnuo da je udari. Sam udarac je osujetio fotoreporter, koji se isprečio između napadača i novinarke, a ubrzo je intervenisala i policijska patrola.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Novinarska udruženja su najoštrije osudila napad. „Nadamo se da bar u ovom slučaju, kada je jasno ko je napadač, kako je do napada došlo i kako su pretnje upućene, reformisano srpsko pravosuđe neće naći olakšavajuće okolnosti i da će poslati poruku da će se praksi nekažnjavanja i simboličnog kažnjavanja napada na novinare konačno stati na put“, naglašava se u saopštenju UNS-a. NUNS je u saopštenju naveo da je

najozbiljnije zabrinut zbog učestalih nasrtaja na novinare i ocenio da je to posledica „neobjašnjivo blagih sankcija prema nasilnicima“.

1.4. Bečejska policija podnela je zahtev za pokretanje prekršajnog postupka protiv četvorice meštana Bačkog Petrovog Sela, koji se terete da su u Gradskom pozorištu u Bečeju zadali više udaraca novinaru „Mađar soa“, Čabi Segiju (Szögi Csaba) i naneli mu lake telesne povrede. Za to delo osumnjičeni su Gabor Z. (23), Tamaš E. (19), Atila S. (23) i jedan maloletnik, navedeno je u saopštenju. Podsetimo Čaba Segi napadnut je i pretučen 15. aprila. Sam Segi, napad je doveo u vezu sa serijom omalovažavajućih napisa o vojvođanskom novinarstvu, objavljenih krajem februara na jednom ekstremno desničarskom internet portalu na mađarskom jeziku, budući da su prilikom incidenta, napadači citirali jednu od rečenica koja je tu bila objavljena.

Iz saopštenja bečejske policije ne vidi se izvršenje kog konkretnog prekršaja se četvorici okrivljenih stavlja na teret. Mediji su, međutim, preneli da su ova lica Čabi Segiju nanela lake telesne povrede, što ukazuje i na moguću krivičnu odgovornost, bilo za same lake telesne povrede, za koje se goni po privatnoj tužbi, bilo za kvalifikovani oblik nasilničkog ponašanja. Kvalifikovanim oblikom nasilničkog ponašanja zakon smatra zlostavljanje ili nasilje kojim se značajnije ugrožava spokojstvo građana ili teže remeti javni red i mir, ako je izvršeno u grupi, ili se pri izvršenju oštećenom nanese laka telesna povreda ili dođe do njegovog teškog ponižavanja. Ako imamo u vidu da je najviša zaprećena kazna za prekršaj 60 dana zatvora, a za kvalifikovani oblik nasilničkog ponašanja zaprećena kazna zatvora od 6 meseci do pet godina, uočava se da se i u ovom slučaju napada na novinara, i pre samog pokretanja postupka, bez navođenja jasnih razloga i argumenata koji su policiju naveli na takvu odluku, od više različitih postupaka koji su mogli biti inicirani, bira upravo onaj koji podrazumeva najblažu kaznu.

1.5. Funkcioner Partije za demokratsko delovanje (PDD), Agim Zeka Isljami, fizički je napao vlasnika lokalne Radio-televizije „Spektri“, Nedžata Beljuljija, u Bujanovcu, saopštila je ta televizija 14. maja. Isljami, koji je šef kancelarije PDD i koordinator lokalnog Odbora za ljudska prava, napao je Beljuljija u petak uveče u jednom restoranu brze hrane u Bujanovcu, navodi se u saopštenju i dodaje da je o napadu obaveštena policija u Bujanovcu koja je odmah izvršila uviđaj. U saopštenju se navodi da je povod za napad na Beljuljija najverovatnije komentar, emitovan dva dana pre, pod nazivom „Nema prestanka skandalima opštinskog rukovodstva u Bujanovcu“. RTV „Spektri“ tvrdi da je u komentaru razgolio način na koji je načelnik lokalne samouprave, Faruš Isljami, inače visoki funkcioner PDD, uz pomoć predsednika opštine Bujanovac, Šaipa Kamberija, zloupotrebom službenog položaja

zaposlio svoju suprugu. Agim Zeka Isljami, napadač na vlasnika RTV „Spektri“, Nedžata Beljulljija, je rođeni brat načelnika lokalne samouprave, Faruša Isljamija.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, podesan da ih omete u obavljanju posla. Podsećamo da se nakon izmena Krivičnog zakonika iz 2009. godine, u Srbiji zanimanja od značaja za javno informisanje smatraju poslovima od javnog značaja, te da su za jedan broj krivičnih dela izvršenih prema takvim licima, predviđene strože kazne za slučaj da je izvršenje dela u vezi sa medijskim poslom kojim se ova lica bave. Nažalost, odluke sudova kojima se napadi na novinare, urednike i vlasnike medija po pravilu izuzetno blago sankcionišu, ne deluju destimulativno na napadače, te ovakvih napada ima sve više.

1.6. „Politika“, u broju od 19. maja 2011. godine, piše da je advokat Zoran Ateljević pismom upozorio novinare i vlasnike medija da će podizati građanske tužbe za naknadu štete protiv osnivača medija, kao i privatne krivične tužbe protiv odgovornih u medijima, ako nastave da pišu o njegovom klijentu, Milu Đuraškoviću, vlasniku „Nibens grupe“, koji je osumnjičen da je sa sedmoricom saradnika ošteti kruševačko preduzeće „FAM“ za 32 miliona evra. Pozivajući se na član 504 v Zakonika o krivičnom postupku, advokat navodi da učesnici u postupku ne mogu odavati detalje iz istražnog postupka, i upozorava novinare da se „ovi podaci mogu objavljivati samo na osnovu pismenog odobrenja nadležnog javnog tužioca, odnosno istražnog sudije“. Ateljević smatra da se u medijskoj kampanji na najgrublji način iznose neistine koje štete časti i ugledu Mila Đuraškovića, a sa druge strane, da se iznose činjenice koje predstavljaju službenu tajnu, sa pozivanjem na „izvore“ bliske policiji i istrazi.

Član 504v Zakonika o krivičnom postupku propisuje da podaci o pretkrivičnom i istražnom postupku za krivična dela iz člana 504a Zakonika (reč je o krivičnim delima organizovanog kriminala, korupcije i drugim izuzetno teškim krivičnim delima), predstavljaju službenu tajnu, koju ne mogu odavati, niti službena lica, niti drugi učesnici postupka kojima takvi podaci postanu dostupni. Zakonikom je dalje predviđeno da se ovi podaci mogu objaviti samo na osnovu pismenog odobrenja nadležnog javnog tužioca, odnosno istražnog sudije. Ako se uzme u obzir da do objavljivanja podataka o pretkrivičnom i istražnom postupku koji predstavljaju službenu tajnu i ne može doći osim ukoliko ih neki od učesnika u takvom postupku prethodno ne oda, čini se da Ateljevićevo obraćanje novinarima, a da prethodno nije utvrđeno ni da li je došlo do odavanja službene tajne, predstavlja pretnju. Poseban problem predstavlja činjenica da sama odredba Zakonika o krivičnom postupku nije dovoljno precizna, te da ona već i sama po sebi može dovesti do autocenzure i izbegavanja

objavljivanja analitičkih tekstova koji bi se bavili organizovanim kriminalom, korupcijom i drugim izuzetno teškim krivičnim delima.

2. Sudski postupci

2.1. Trojica napadača na snimatelja RTV B92 Boška Brankovića, osuđeni su u prvostepenom postupku 9. maja pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu na kazne kućnog zatvora i uslovne kazne. Okrivljeni Milan Savatović osuđen je na deset meseci kućnog zatvora, Stevan Milićević na šest meseci zatvora uslovno na tri godine, a Nikola Lazović na četiri meseca zatvora uslovno na tri godine. Veće Prvog osnovnog suda u Beogradu kojim je predsedavala sudija Ana Trifunović, našlo je da su optuženi krivi, jer su 24. jula 2008. godine, tokom protesta zbog hapšenja Radovana Karadžića, fizički napali Brankovića, i to tako što je Savatović prvi šutnuo Brankovića, a Milićević i Lazović su stavili kapuljače i s drugim demonstrantima nastavili fizički napad i šutiranje. Branković je tada pretučen i zadobio je tešku telesnu povredu, odnosno prelom kolena. Mediji su prenosili da je direktan povod napada na Brankovića, bilo to što je prethodno kamerom zabeležio napad na svog kolegu, fotoreportera Foneta. Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) je u svom saopštenju izrazila zaprepašćenje povodom ishoda sudskog postupka protiv napadača na Boška Brankovića. ANEM u saopštenju navodi da izrečene kazne nalazi neprimereno blagim, ne samo u odnosu na težinu povrede koju je Boško Branković pretpreo, već i u odnosu na stepen ugrožavanja slobode izražavanja i medijskih sloboda koji ovakav napad na novinare i snimatelje na radnom zadatku predstavlja. Neadekvatne kazne napadačima na novinare i druge medijske profesionalce, koje su u Srbiji postale pre pravilo nego izuzetak, predstavljaju ozbiljno opterećenje za slobodu izražavanja, i umesto poruke napadačima da je nasilje nad novinarima, snimateljima i reporterima neprihvatljivo, postaju poruka medijima da je o nekim stvarima bolje ne izveštavati, navodi se u saopštenju. Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) uputilo je otvoreno pismo javnosti u kojem izražava nezadovoljstvo zbog kazne koju su napadači dobili. „Strah od nasilnika i razumevanje, pa i opravdavanje nasilja kao nužnog dela našeg društvenog života, dostiglo je nepodnošljive razmere“, navodi se u pismu. Republičko javno tužilaštvo saopštilo je da će učiniti sve u okviru svojih zakonskih ovlašćenja da se ispravi nepravda učinjena Bošku Brankoviću presudom Prvog osnovnog suda u Beogradu. Tužilaštvo je najavilo da će uložiti žalbu na odluku o visini kazne i zahtevati oštrije kažnjavanje. Ocena tužilaštva je da se ovakvim kaznama ne postiže svrha kažnjavanja i da se šalje loša poruka koja ohrabruje nasilnike i izaziva nesigurnost građana. U saopštenju se takođe ukazuje da je sud pokazao različitu pravnu praksu u sličnim situacijama, jer je napadača na narodnog poslanika Velimira Ilića osudio na dve godine zatvora, a huligana koji je teško povredio kamermana TV B92, nagradio.

Savatović, Milićević i Lazović osuđeni su po optužnici za krivično delo učestvovanje u grupi koja izvrši krivično delo iz člana 349. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Navedenim članom predviđeno je da se licu koje učestvuje u grupi koja zajedničkim delovanjem nekome nanese tešku telesnu povredu, može izreći kazna u rasponu od tri meseca do pet godina, a kolovodi takve grupe, zatvor od jedne do osam godina. Kazna kućnog zatvora je mogućnost predviđena Krivičnim zakonikom, kojim je predviđeno da se kazna zatvora izrečena u trajanju do jedne godine, može izvršiti na taj način što osuđeni ne sme napuštati prostorije u kojima stanuje, osim u slučajevima propisanim zakonom koji uređuje izvršenje krivičnih sankcija. Odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na odmeravanje kazne, predviđaju da će sud odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za konkretno delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Koje je od navedenih okolnosti sud imao u vidu kada je donosio odluku u ovako drastičnom slučaju napada na kamermana na profesionalnom zadatku, ostaje da se vidi iz detaljnog pisanog obrazloženja presude koja tek treba da bude napisana i dostavljena strankama. Do tada, ne preostaje nam drugo nego da se složimo sa iznetim ocenama, između ostalog i Republičkog javnog tužilaštva, da se ovakvim kaznama ne postiže svrha kažnjavanja i da se šalje loša poruka koja ohrabruje nasilnike.

2.2. Apelacioni sud u Beogradu ukinuo je prvostepenu presudu kojom su Miloš Mladenović i Danilo Žuža osuđeni na po tri meseca zatvora zbog napada na novinara nedeljnika "Vreme", Teofila Pančića i naložio novo suđenje, saopštio je danas taj sud. Taj sud je ukinuo prvostepenu presudu Prvog osnovnog suda zbog bitnih povreda krivičnog postupka, jer su u toj presudi izostali razlozi „o odlučnim činjenicama i odgovarajuće objašnjenje u pogledu okolnosti koje su od značaja za krivičnu sankciju“. Po oceni Apelacionog suda, Prvi osnovni sud u Beogradu nije tokom postupka pouzdano zaključio da su Mladenović i Žuža znali da napadaju novinara Teofila Pančića, niti da li je motiv njihovog napada na Teofila Pančića njegovo svojstvo novinara i neslaganje sa sadržinom njegovih tekstova, zbog čega se prvostepena presuda nije mogla ispitati u delu odluke o izrečenoj kazni. Teofil Pančić izjavio je da je Apelacioni sud u Beogradu ukinuo „lošu presudu“, ali da mu nije jasan motiv za njeno ukidanje, prenosi „Danas“. „Još mi nije jasno da li je Apelacioni sud video problem sa presudom koji vidim ja, a to je da prvostepena presuda apsolutno nije uzimala u obzir moje novinarsko svojstvo, nego je zapravo 'kupila' priču napadača da su me oni napali potpuno slučajno. Za mene nije sporno ukidanje presude kao takvo, ali je sporan

motiv, dakle, da li je motiv da se utvrdi prava istina, ili je motiv da se čak i tako slaba presuda dodatno obesnaži“, rekao je Pančić.

Podsetimo, Mladenović i Žuža su 24. jula 2010. godine, oko 23 sata, u Zemunu, u autobusu javnog prevoza, po prethodnom dogovoru, napali Pančića i udarali ga šipkom i rukama. Prvi osnovni sud u Beogradu osudio ih je 21. septembra 2010. godine na po tri meseca zatvora za nasilničko ponašanje. Izrečena im je i mera zabrane prilaska Pančiću na udaljenost bližu od 100 metara. Krivični zakonik nasilničko ponašanje definiše kao značajnije ugrožavanje spokojstva građana ili teže remećenje javnog reda i mira grubim vređanjem ili zlostavljanjem drugog, vršenjem nasilja prema drugom, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem, i za isto propisuje kaznu do tri godine zatvora. Ukoliko pri nasilničkom ponašanju nekom licu bude nanesena laka telesna povreda, što se u konkretnom slučaju jeste dogodilo, Krivični zakonik kao sankciju propisuje zatvor u rasponu od šest meseci do pet godina. Presuda Mladenoviću i Žuži, kojom su bili kažnjeni ispod zakonskog minimuma, bila je, kao i presuda napadačima na Boška Brankovića, žestoko kritikovana u javnosti kao neadekvatna. Odluka Apelacionog suda, da se takva prvostepena presuda ukine, daje priliku da se u ponovljenom postupku kazna drugačije odmeri. Praksa srpskih sudova u čitavom nizu slučajeva u kojima su odlučivali o napadima na medije i novinare, ne daje, nažalost, mnogo razloga za optimizam.